

А. Ю. Сербенівська,
здобувач, старший викладач кафедри економіки, обліку і аудиту,
Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ

СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Для адекватного опису багатьох соціокультурних явищ потрібна особлива категорія соціального простору і часу з його власною системою координат, якою є економічні результати самого підприємства й соціально-економічний ефект, який отримує дане суспільство. Такою категорією, як свідчить досвід промислово розвинених країн, є інноваційний процес. Визначальним напрямом інноваційних процесів є забезпечення впровадження результатів науково-технічного прогресу у виробництво, підвищення конкурентоздатності товарів і послуг.

For adequate description of many social and cultural phenomena the special category of social space and time is needed with his own system of co-ordinates, which economic results of enterprise and socio-economic effect which gets this society are. Such category, as experience testifies industrially the developed countries, an innovative process is. Determining direction of innovative processes is providing of introduction of results of scientific and technical progress in a production, increase.

Ключові слова: інноваційний розвиток, інноваційна діяльність підприємств, інноваційні процеси, інновації.

Keywords: innovative development, innovative activity of enterprises, innovative processes, innovations.

Постановка проблеми

В сучасних ринкових умовах для забезпечення безперервного функціонування підприємств важливого значення набуває активізація інноваційних процесів. На сьогодні ряд питань теоретичного та практичного характеру стосовно впровадження та активізації інноваційних процесів залишаються невирішеними і дискусійними, що зумовлює доцільність подальших досліджень у даному напрямі.

Стан дослідження проблеми

Останніми роками такі категорії, як „інноваційний розвиток”, „інноваційний процес” достатньо широко знайшли своє відображення у вітчизняній праці вітчизняних учених С. М. Ілляшенко, А. С. Гальчинського, Н. С. Краснокутської, М. А. Йохни, Л. І. Федулової, та зарубіжній літературі Л. Водачека, О. Водачкової, П. Н. Зав'язя, Б. Санто, В. Хайдриха, Й. Шумпетера, О. А. Мизрової, В. В. Матохіна, І. А. Жарикова, Г. О. Трифілової. Аналіз опублікованих праць з даної проблематики дає підстави говорити що й досі не сформовано цілісної системи поглядів щодо змісту категорії „інноваційний процес” та його місця в діяльності промислових підприємств.

Мета дослідження

Визначення сутності інноваційного процесу та місця інноваційних процесів в діяльності підприємств.

Виклад основного матеріалу

Інноваційний розвиток є визначальним фактором росту ефективності діяльності підприємства, підвищення якості продукції, економного використання ресурсів, запобігання екологічним наслідкам індустріалізації. Тільки за умови досягнення високого рівня інноваційної діяльності підприємств економіка країни зможе зайняти гідне місце у світовому процесі економічного розвитку. Саме інновація, сприяє динамічному саморозвитку та забезпечує конкурентоспроможність на всіх ієрархічних рівнях економіки. Інноваційний розвиток підприємств – це визначений безперервний рух, що базується на впровадженні і реалізації інновацій, які зумовлюють поліпшення кількісних та якісних характеристик діяльності підприємства, забезпечують зміцнення його ринкових позицій та створюють умови для його прогресивного розвитку. [3, с.15,20].

Але практика свідчить, що Переорієнтація на нові соціально-економічні пріоритети обумовлює необхідність узгодженого регулювання інноваційної діяльності на всіх рівнях управління (Рис. 1).

Рис. 1. Ієрархічні рівні інноваційної діяльності

Визначальним фактором інноваційного розвитку держави, його основою та двигуном є інноваційна активність кожного підприємства, яка відображається ефективністю інноваційної діяльності. Відповідно до Закону України „Про інноваційну діяльність”, її визначають як діяльність, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів та послуг. [1].

На відміну від поняття інноваційна діяльність, викладеного в Законі України, у світовій практиці прийняте таке формулювання: інноваційна діяльність – це діяльність, спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень і розробок для розширення і відновлення номенклатури і поліпшення якості продукції, що випускається (товарів, послуг), удосконалення технологій їх виробництва з наступним впровадженням і ефективною реалізацією на внутрішньому чи зовнішньому ринках. Інноваційна діяльність спрямована на реалізацію можливостей інтенсивного розвитку економіки будь якого рівня на засадах оновлення технологічних процесів і продукції, вдосконалення методів організації виробництва.

Інноваційна діяльність, як правило, являє собою цілий комплекс наукових, технологічних, виробничих, організаційних, фінансових і комерційних заходів, сукупність яких приводить до інновацій у вигляді нового або удосконаленого продукту [4, с. 42].

О. А. Мизрова визначає інноваційну діяльність як сукупність науково-дослідних, прикладних, експериментальних робіт, необхідних для створення інновацій; робіт, пов'язаних із створенням дослідних та серійних зразків нової продукції та технологій, з сертифікацією і стандартизацією інноваційних продуктів; з проведенням маркетингових досліджень і організацією ринків збуту інноваційних продуктів; всі види посередницької діяльності і інші види робіт, що взаємопов'язані в єдиний процес з метою створення і поширення інновацій [5].

За визначенням Г.О. Трифілової інноваційна діяльність – це процес, спрямований на втілення результатів наукових досліджень та розробок, або інших науково-технічних досягнень у новий чи удосконалений продукт, який реалізується на ринку, у новий або удосконалений технологічний процес, який використовується у практичній діяльності. При цьому виділяється, що інноваційна діяльність може здійснюватися спеціалізованими науково-дослідними організаціями, як основний вид діяльності, спрямований на розробку нових продуктів для продажу на ринку інноваційних технологій. Разом з тим, багато підприємств здійснюють удосконалення продуктів за допомогою створення власних підрозділів НДДКР.

Узагальнюючи існуючі визначення поняття „інноваційна діяльність” можна зазначити, що всі вони в більшості розглядають цю діяльність як відокремлену діяльність підприємства, при цьому не враховується інноваційна складова окремих бізнес-процесів. Тільки при умові використання новітніх прийомів, методів, ресурсів на всіх етапах „ланцюга цінностей” створення продукції можливе забезпечення ефективності інноваційної діяльності всього підприємства. Тому пропонується під інноваційною діяльністю розуміти сукупність бізнес-процесів, які мають інноваційну складову та спрямовані на досягнення підприємством своєї стратегічної мети (Рис. 2).

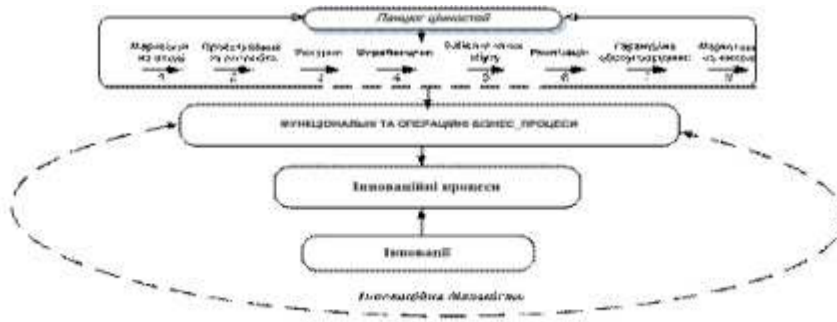

Рис. 2. Формування інноваційної діяльності на основі інноваційних процесів

В економічній літературі можна виділити різні підходи щодо визначення сутності інноваційних процесів. Традиційно інноваційний процес досліджують у вигляді деякої тимчасової послідовності наступних етапів: пошукові дослідження (Ідея), науково-дослідні (НДР) і дослідно-конструкторські роботи (ДКР), підготовка виробництва, виробництво й реалізація наукоємної продукції або послуг. Дана послідовність покладена в основу ряду методик по проведенню оцінок ефективності фінансування проектів на етапі їх підготовки, а також по відслідковуванні фінансових потоків на етапі реалізації.

Разом з перевагами, поетапне дослідження інноваційного процесу залишає на другому плані питання, пов'язані з визначенням ролі кожного з суб'єктів інноваційної діяльності та їх взаємодією в рамках конкретного підприємства. В зв'язку з цим, аналізуючи кожного з учасників як власника певного ресурсу, доцільно використовувати підхід до моделювання інноваційного процесу як до процесу інтеграції технологій, виробництва, управління, фінансів, інформації [6].

За висновками Завліна П. Н. інноваційний процес – це процес перетворення наукового знання в інновацію, який можна представити як послідовний ланцюг подій, в ході яких інновація вириває від ідеї до конкретного продукту, технології або послуги і поширюється при практичному використанні. Цей процес не уривається і після впровадження новини у виробництво, бо у міру поширення воно удосконалюється, робиться ефективнішим, набуває раніше невідомих споживчих властивостей [7]. Такий підхід розглядає інноваційний процес на рівні підприємства в цілому не враховуючи його особливості в межах внутрішнього середовища.

Поряд з тим, Л.А. Евсеєва вважає, що інноваційний процес - діяльність по створенню, реалізації й поширенню інновацій в суспільному виробництві а саме: створення готової до вживання розробки, що пройшла всі стадії перевірки на виробництві й у споживача [8].

Цю ж ідею підтримують і А.Д.Корчагин, Ю.Г. Смирнов і стверджують, що інноваційний процес можна представити в такому технологічному ланцюзі: дослідження - створення об'єкту техніки і технологій - його правова охорона - введення в господарський обіг об'єкту техніки й технологій (комерціалізація) [9].

Існує твердження, що інноваційний процес визначається інноваційними чинниками, абсолютно необхідними для його здійснення такими як: правовий, технічний, соціальний, економічний і культурний конкретними умовами, в яких розгортається інноваційний процес, а також інноваційним менеджментом, який пов'язує інноваційні чинники й діє в цих конкретних умовах і в конкретному середовищі. Існує багато загального між процесами промислового виробництва і інноваційними процесами в тому, що стосується таких чинників виробництва, як праця, інфраструктура, матеріали, капітал і знання, і інноваційних чинників, навіть коли процес протікає значно складніше і вимагає набагато більших професійних знань [10].

Група авторів вважає, що інноваційні процеси є постійним і безперервним потоком перетворення конкретних технічних або технологічних ідей на основі наукових розробок в нові технології або окремі її складові частини і доведення їх до освоєння безпосередньо у виробництві з метою здобуття якісно нової продукції [11].

За висновками О. Г. Мендрула інноваційний процес – це сукупність послідовних дій із створення й впровадження нових або вдосконалених технологій. Він вимагає залучення багатьох функціональних сфер, у тому числі, служби НІОКР, маркетингу, виробництва, фінансів, персоналу. Від того наскільки ефективний кожен підрозділ виконає поставлені перед ним цілі й завдання, залежатиме результативність інноваційної діяльності на підприємстві в цілому. Важливе значення при цьому має не лише порівняльна оцінка господарських результатів, але і аналіз організаційно-економічних дій, які сприяли досягненню підсумкових інноваційних показників [12]. Такий підхід обмежує інноваційний процес окремим підрозділом підприємства не враховуючи окремі бізнес-процеси.

Також, інноваційний процес - процес змін елементів системи й взаємозв'язків між ними, внутрісистемний процес формування результату, процес реакції системи у відповідь на зміну зовнішніх умов, в першу чергу, на зміну вимог ринку [13].

Жариков В.В. також наголошує на тому, що інноваційний процес – це послідовність подій, під час яких інновація вириває від ідеї до конкретного продукту, технології, структури або послуги і розповсюджується у господарській практиці і суспільній діяльності. На відміну від НТП інноваційний процес не завершується впровадженням нової технології і появою нового продукту на ринку. Він є безперервним і за рахунок розповсюдження нововведення удосконалюється, стає більш ефективним, набуває нових споживчих якостей [14].

Так, результати проведеного дослідження щодо економічної сутності інноваційних процесів дають можливість стверджувати, що основою розвитку економічної структури любого рівня складності є саме інноваційний процес, який формує якісні та кількісні зміни в системі суспільного виробництва та створює суттєві наслідки, які визначають, в кінцевому рахунку, місцезнаходження національної економіки в світовому господарстві. Цілком очевидно, що ігнорування цих питань, обертається недостатньою міжнародною конкурентоздатністю, слабкою організацією впровадження нових прогресивних розробок, а також характерною відсутністю засобів подолання інерції в управлінні виробництвом. Економічні взаємовідносини ставлять підприємства перед необхідністю не тільки приймати участь в цьому процесі, але і вивчати досвід інноваційного розвитку, який вже склався. При цьому особливе значення має вивчення механізмів, які склалися, реалізація дифузії наукової ідеї в прикладну розробку, дослідний зразок та серійне або масове виробництво [15].

Такий підхід враховує тільки продуктові інновації, а саме кінцевий продукт, не беручи до уваги можливості впровадження інновацій на всіх етапах ланцюга цінності: нових технологій, видів продуктів і послуг, рішень виробничого, фінансового, адміністративного або іншого характеру й інших результатів інтелектуальної діяльності. Кожна ланка „ланцюга цінності” відносно самостійна, має свої закономірності та виконує своє завдання.

Висновки та напрями подальших досліджень

Комплексний характер інноваційних процесів, багатогранність способів застосування потребують подальшого їх вивчення. Розподіл інноваційних процесів на різні групи дозволяє проаналізувати їх рівень, вплив на економічні показники діяльності окремого підрозділу та підприємства в цілому. Проведена порівняльна характеристика сучасних підходів до тлумачення терміну „інноваційний процес”, дала можливість сформулювати власне визначення Інноваційного процесу: „Інноваційний процес – це сукупність послідовних дій інтелектуальної творчості та діяльності людини, що спрямована на додавання вартості і цінності отриманому кінцевому результату з чітко зазначеними параметрами орієнтованими на довготривалу перспективу”.

Література:

1. Закон України про інноваційну діяльність Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 36, ст.266;
2. Гальчинський, А.С. [http://217.76.198.234/cgi-bin/irbis32r_01_opac/cgiirbis_32.exe?Z21ID=&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=10&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=M=&S21STR=\)](http://217.76.198.234/cgi-bin/irbis32r_01_opac/cgiirbis_32.exe?Z21ID=&I21DBN=IBIS&P21DBN=IBIS&S21STN=1&S21REF=&S21FMT=fullwebr&C21COM=S&S21CNR=10&S21P01=0&S21P02=1&S21P03=A=&S21STR=%D0%93%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%2C)Україна: наука та інноваційний розвиток / А.С. Гальчинський, В. Гець, В. Семиноженко.// - К. : Наукова думка, 1997. - 66 с.;
3. Проблеми управління інноваційним розвитком підприємства у транзитивній економіці:Монографія/ За агред. д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2005.-582с. С15, 20;
4. Інновації: понятійно-термінологічний апарат, економічна сутність та шляхи стимулювання. Навчальний посібник. - К.: Центр навчальної літератури, 2005, - 118с;
5. Мызрова О.А. Развитие и современное состояние теории инновации. / О.А. Мызрова // Вестник саратовского государственного технического университета – 2006. - №3 (15). - С. 152-162;
6. Матохин В.В. Технология коммерциализации результатов интеллектуальной деятельности в научно-технической сфере / В.В. Матохин // Инновации. – 2001. - №8. С.59-62;
7. Завлин, П.Н. Инновационная деятельность в современных условиях / П.Н. Завлин // Инновации. – 2001. - № 8 - С.45;
8. Евсеєва Л.А., Стратегия инновационной деятельности за рубежом. / Л. А. Евсеєва, А. Ф. Сергеев//Инновации. – 2002. - № 4. - С. 59;
9. Корчагин А.Д., Смирнов Ю.Г. Значение и роль малого бизнеса в инновационном процесс / А.Д. Корчагин, Ю.Г. Смирнов // Инновации. – 2002. -№5 (52).-С. 23-29;

10. Хайдрих В. Импульсы роста для учреждения предприятий, ориентированных на высокие технологии, инновационные модели партнерства с высокой динамикой процесса./ В. Хайдрих // Инновации: новые технологии, маркетинг, инвестиции, внедрение - СПб. : Трансфер – 2003г. - №2 - С.107 – 115;
11. Ильина, И. А. Разработка методических подходов и определение уровня инновационной восприимчивости производственных субъектов АПК / И.А. Ильина, Е.А. Егоров, В.А. Миранчук, О.П. Миронова// Инновационная экономика. – 2005. - № 9. - С. 12-17;
12. Мендрул А. Г. Формы и приоритеты инновационного процесса в контексте государственного регулирования / А. Г.Мендрул // Инновации. – 2007. - № 8. - С. 57-59;
13. Монастырный Е. А. Термины и определения в инновационной сфере / Е.А. Монастырный // Инновации. – 2008, - №2, с. 28-31;
14. Жариков И. А. Управление инновационными процессами : учебное пособие / В.В. Жариков, И.А.Жариков, В.Г. Однолько, А.И. Евсейчев – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. унта, – 2009. – 180 с. – С. 123-138;
15. Вдонин Б. Н. Научно-технический прогресс как объект экономического исследования./ Б.Н. Вдонин //Электронная промышленность: экономика и коммерция. – 1999. №2 С. 13-14.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2012 р.